

הַלְכוּת טְמֵאת מַת

מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טְמֵאת מַת. וּבְאוּר מְצָנָה זֶה
בְּפָרְקִים אֲלוֹ.

א בְּמִנְעָה – בְּנִגְיַעַה בְּמַת. וּבְמִשְׁא –
בְּנִשְׂאֵת הַמַּת גַּם בְּלִי לְנִגְוֵה בּו (לְהֵלֵן ו').
וּבְאֵהֶל – בְּהִימְצָאוֹת תַּחַת קוֹרַת גַּג אַחַת
עִם הַמַּת אוֹ מֵעַל הַמַּת אוֹ מִתַּחְתֵּיהָ (לְהֵלֵן
ו'). טְמֵאת שְׂבָעָה – טוֹמֵאָה הַנִּמְשַׁכֶּת
לְפַחוֹת 7 יָמִים, שְׂמִיטָהּ מִמֶּנָּה רַק אַחַר
7 יָמִים מִיּוֹם שֶׁהִתְנַתֵּק מִמֶּנָּה וְהִזִּיז עָלָיו
מִי אִפְרָה פְּרָה אֲדוּמָה בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבִיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי. וְנִאָמַר – לְפַסּוּקִים וּלְבִיאוּרִם
רֵא הַהֲקַדְמָה לְהַלְכוֹת אֲלוֹ.

ב מִפִּי הַשְּׂמוּעָה – אִינָה מְפּוֹרֶשֶׁת
בְּתוֹרָה, אֲלֵא הִלְכָה שֶׁשְׂמַעוּ אִישׁ מִפִּי
רַבּוֹ בְּמִסּוֹרֶת שֶׁבַעֵל פֶּה כִּיצַד לְהַבִּין אֶת
דְּבָרֵי הַמִּקְרָא (ק'). וְקַל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים
– הִהְלַכְהוּ נִלְמַדָּה מִן הַמִּסּוֹרֶת וְלֹא מִקַּל
וְחוֹמֶר, שֶׁהֲרַמְבַּ"ם מְבִיא אוֹתוֹ כְּתוֹסַפֶּת
לְהַטְעַמַת הַדְּבָרִים (ר"ע). נְבִלָּה שְׂהִיא
טְמֵאת עֶרְב – בְּהַמָּה אוֹ חִיה שֶׁמָּתוּ מוֹת
טְבִיעִי אוֹ לֹא נִשְׁחַטוּ כְּהִלְכָה גּוֹפֵן מִטְמֵא,
וְהַנּוֹגַע בָּהֶן אוֹ נוֹשֵׂא אוֹתָן טְמֵא עַד סוֹף
הַיּוֹם שֶׁטַּבַּל בּוֹ. שְׂנֵאָמַר – בְּטוֹמֵאת
נְבִלָּה הַמִּטְמֵאת בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא: "וְכָל
הוֹלֵךְ עַל פְּסָיו בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל
אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֵם [בְּמוֹתָם], כָּל
הַנֹּגַע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד הָעֶרֶב. וְהַנֹּשֵׂא
אֶת נְבִלָתָם יִכְבֹּס בְּגָדָיו [יִטְבֹּל אוֹתָם
בְּמִקְוֵה] וְיִטְמָא עַד הָעֶרֶב, טְמֵאִים הֵמָּה
לָכֵם". וְיִמָּה נְבִלָּה וְכו' – עוֹנָה עַל הַשְּׂאֵלָה מִנִּיּוֹן שְׂטוֹמֵאת מִשָּׂא בְּמַת מִטְמֵאת שְׂבָעַת יָמִים: כִּשֶׁם שְׂטוֹמֵאת מִשָּׂא
שֶׁל נְבִלָּה מִטְמֵאת בְּשִׁיעוֹר הַזְּמַן שֶׁל טוֹמֵאת מַגַּע שְׂלָה, כִּךְ טוֹמֵאת מִשָּׂא שֶׁל מַת מִטְמֵאת בְּשִׁיעוֹר הַזְּמַן שֶׁל טוֹמֵאת
מַגַּע שְׂלוֹ.

ב דְּבָרֵי סוֹפְרִים – תִּקְנַת חֲכָמִים. וְיִרְאָה לִי – הַצְּהָרַת הַרְמַב"ם שֶׁסִּבְרָה זֶה מִדְּעוֹתָיו וְאִין לָהּ מִקּוֹר מְפּוֹרֶשׁ (אִיגֵרַת
לר' פִּנְחָס הַרְדֵּיין, מִהַדוֹרֶת שִׁילַת, עִמ' תַּמְג'). שְׂזָה שְׂשִׁתֵּק מִמֶּנָּה הַפְּתוּב וְכו' – הַתּוֹרָה לֹא פִּירְשָׁה דִּין מִשָּׂא בְּמַת מִשׁוּם
שְׁנִינִי לְלַמּוֹד אוֹתוֹ מִן הָעוֹבְדָה שֶׁגַּם טוֹמֵאָה חֲמוּרָה יוֹתֵר כְּטוֹמֵאת הָאוּהֵל קִיּוּמָה בְּמַת, כִּשֶׁם שֶׁלֹּא אָמְרָה דְּבַר
עַל אִיסוּר גִּילּוּי עֲרִיּוֹת בֵּין הָאֵב לְבָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבְּרֹר שֶׁהִדְבַּר אִיסוּר, שֶׁהָרִי נֹאסֵר אִפִּילוּ גִילּוּי עֲרִיּוֹת בֵּין הָאֵב לְבִין
נִכְדָּרוֹ (סֵה"מ ל"ח שְׁלו; אִיסוּרֵי בִיאָה ב,ו). וְכִשֶׁם שֶׁאִיסוּרָה הַתּוֹרָה בְּמִפּוֹרֶשׁ רַק בִּישׁוּל בֶּשֶׂר בְּחֵלֶב, וּמִשְׁתַּמַּע מִמֶּנּוּ גַם אִיסוּר
אֲכִילָה (מֵאֲכָלוֹת אִיסוּרוֹת ט,א-ב).

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

כִּיצַד הַמַּת מִטְמֵא

אֲוִפְנֵי טוֹמֵאת מַת

א הַמַּת מְטֵמָא בְּמִנְעָה וּבְמִשְׁא וּבְאֵהֶל טְמֵאת שְׂבָעָה. וְטְמֵאת
מִנְעָה וְאֵהֶל מְפָרְשִׁין בְּתוֹרָה, שְׂנֵאָמַר: "הַנֹּגַע בְּמַת לְכָל נֶפֶשׁ
אָדָם וְטְמֵא שְׂבָעַת יָמִים" (בְּמִדְבָר יט,יא), וְנֵאָמַר: "כָּל הַבָּא אֶל
הָאֵהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֵהֶל יִטְמָא שְׂבָעַת יָמִים" (שֵׁם יט,יד).

ב טְמֵאת מִשָּׂא – מִפִּי הַשְּׂמוּעָה. וְקַל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים: אִם
נְבִלָּה, שְׂהִיא טְמֵאת עֶרְב וְאִינָה מְטֵמָאָה בְּאֵהֶל, מְטֵמָאָה
בְּמִשְׁא, שְׂנֵאָמַר: "וְהַנֹּשֵׂא אֶת נְבִלָתָם" (ויקרא יא,כח), הַמַּת
לֹא כָּל שְׂפָן? וְיִמָּה נְבִלָּה שְׂמִנְעָה טְמֵאת עֶרְב, מִשְׁאָה
טְמֵאת עֶרְב, אִף הַמַּת שְׂמִנְעָה טְמֵאת שְׂבָעָה, מִשְׁאֹ טְמֵאת
שְׂבָעָה.

ב אִין טְמֵאת מִשָּׂא בְּמַת מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים אֲלֵא דִּין תּוֹרָה;
וְיִרְאָה לִי שְׂזָה שְׂשִׁתֵּק מִמֶּנָּה הַפְּתוּב – כְּדִרְךָ שְׂשִׁתֵּק מֵאִיסוּר
הַבַּת לְפִי שְׂאָסֵר בְּפְרוּשׁ אֲפִלוּ בַת הַבַּת, וְשִׁתֵּק מֵאִיסוּר
אֲכִילַת בֶּשֶׂר בְּחֵלֶב לְפִי שְׂאָסֵר בְּפְרוּשׁ אֲפִלוּ בְּשׁוּלוֹ,
כִּךְ שִׁתֵּק מִטְמֵאת מִשָּׂא בְּמַת, לְפִי שְׂטְמָא בְּפְרוּשׁ אֲפִלוּ
אֲהֵלוּ.

לָכֵם". וְיִמָּה נְבִלָּה וְכו' – עוֹנָה עַל הַשְּׂאֵלָה מִנִּיּוֹן שְׂטוֹמֵאת מִשָּׂא בְּמַת מִטְמֵאת שְׂבָעַת יָמִים: כִּשֶׁם שְׂטוֹמֵאת מִשָּׂא
שֶׁל נְבִלָּה מִטְמֵאת בְּשִׁיעוֹר הַזְּמַן שֶׁל טוֹמֵאת מַגַּע שְׂלָה, כִּךְ טוֹמֵאת מִשָּׂא שֶׁל מַת מִטְמֵאת בְּשִׁיעוֹר הַזְּמַן שֶׁל טוֹמֵאת
מַגַּע שְׂלוֹ.

טומאת מגע

ג טמאת מגע האמורה בכל מקום, בין במת בין בשאר המטמאים, הוא שיגע האדם בבשרו בטמאה, בין בידו בין ברגלו או בשאר גופו, אפלו בלשנו – הרי זה טמא. וכן יראה לי שאם נגע בצפרנו או בשנו – נטמא; כיון שהם מחברים לגוף – הרי הם כגוף.

ג אבל אם תחב אדם טמאה בפוש, והכניסה לתוך גרונו שלטהור ולא נגעה בלשונו, או שהכניסה לתוך מעי האשה מלמטה ולא נגעה בבשרה – לא נטמא הבולע משום נוגע, שהרי לא נגע, שנגיעת פנים אינה נגיעה.

ד קרום שעל המכה – הרי הוא כעור הבשר לענין מגע טמאות; וכשות שלקטן – אינה כעור הבשר. כיצד? מי שנגעה טמאה בקרום מכתו – נטמא כאלו נגעה בעורו; נגעה בשער הדק שעל בשר הקטן – לא נטמא.

ד וכן אדם טמא שהיתה בו מכה, ונגע הטהור בקרום מפת הטמא – נטמא. הנה הקטן טמא, ונגע הטהור בכשות שלו – לא נטמא, בין בטמאת מת בין בשאר הטמאות. וכן לכלוכי צואה וטיט וכיוצא בהן מדברים שחוצצין על הגוף – אינם כעור הבשר, לא לטמא ולא להתטמא.

ה כשם שהאדם מתטמא בנגיעתו בטמאה, כך הכלים כלן מתטמאין בנגיעת הטמאה בהן, חוץ מפלי חרס, שאינו מתטמא אלא מאוירו בלבד, כמו שיתבאר בהלכות כלים (יג, א). וזהו כלל גדול בטמאות: כל המטמא אדם במגע – מטמא כלים; וכל שאינו מטמא אדם במגע – אינו מטמא כלים.

טומאת משא

ו טמאת משא האמורה בכל מקום, בין במת בין בשאר המטמאין במשא, הוא שישא האדם את הטמאה, אף על פי שלא נגע בה; אפלו היה בינו לבינה אבן – הואיל ונשא, נטמא. ואחד הנושא על ראשו או בידו או על שאר גופו. ואחד הנושא הוא בעצמו או שנושא אחר והניחה למעלה מזה – הואיל ונשאת עליו מכל מקום, נטמא. ואפלו היתה הטמאה תלויה בחוט או בשערה, ותלה החוט בידו והגביה הטמאה כל שהיא – הרי זה נושא, ונטמא.

ג אפלו בלשונו – אף על פי שנגיעת אבר פנימי אינה בגדר נגיעה (להלן ג, 2), נגיעת הלשון דינה כנגיעת חוץ. בצפרנו או בשנו – של הנוגע. והוא הדין לשער (מער"ק), שאף על פי שאינם "בשרו" של אדם, הם מחוברים לגופו. ולמד זאת הרמב"ם מדין המת, שציפורניו ושיניו ושערו מטמאים כשהם מחוברים (להלן יג, כ"ט).

ג פוש – מוט שהוא חלק מכלי הטווייה (פרה ארומה יב, ד). מעי האשה – בית הרחם.

ו לא נגעה בבשרה כלי הטווייה. המוט – מבוחר. המרכזי, הכוש.

ד קרום שעל המכה – גדר שעל הפצע. כשות שלקטן היא שער הדק שעל בשר הקטן – פלומת שער דקה בעור הילד (פה"מ מקוות ט, ד). לא נטמא – משום שסופו לנשור (או"ש ע"פ הרא"ש).

ד לכלוכי צואה – "טינופי הלכוך כשהם לחים" (פה"מ מקוות ט, ד). טיט – בוץ. מדברים שחוצצין על הגוף – הנמצאים על הגוף ומפרידים בינו לבין הטומאה או הדבר המיטמא. ואין מדובר בחציצה לטבילה (לכן אין כאן טבילה למה שנאמר במקוות ב"ד, שלכלוכי צואה אינם חוצצים למקוה).

ה כך הכלים כלן – המקבלים טומאה (לכלים שאינם מקבלים טומאה ראה להלן ו, א-ג). ובכלל כלים חפצים ובגדים (פה"מ, הקדמה לסדר טהרות, עמ' יב). שאינו מתטמא אלא מאוירו בלבד – כלומר, הוא מיטמא רק אם הטומאה נמצאת בתוכו, אף אם אינה נוגעת בו. אך אם נגעה בו מבוחר, אינו מיטמא.

ו שישא – שיגביה. אבן – שאינה מקבלת טומאה. שנושא אחר והניחה למעלה מזה – אם הניח ראובן את הטומאה מעל שמעון, נטמא שמעון, אף על פי ששמעון לא הגביה אותה אלא הייתה עליו.

ז מסיט בכלל נושא הוא, וכל דבר שמטמא במשא – מטמא בהסט. כיצד? קורה שהיא מנחת על הכתל, ועל צדה מת או נבלה וכיוצא בהן, ובא הטהור לקצה הקורה השני והנידו – פנין שהניד את הטמאה שבקצה השני, נטמא משום נושא. ואין צריך לומר אם משך את הקצה השני כנגד הארץ עד שהגביה הטמאה, או שגבר הטמאה על הארץ, שזה נושא ודאי. וזו וכל כיוצא בה היא טמאת הסט האמורה בכל מקום.

הניד או הגביה את הטומאה

ח הנושא בתוך בית הסתרים – נטמא, שאף על פי שאין הנגיעה שם נגיעה, הנושא שם נושא הוא; אלא אם כן נבלעה הטמאה בתוך מעיו, שמאחר שהגיעה לתוך בטנו אינו לא נוגע ולא נושא, ואם טבל – טהר, ואף על פי שהטמאה בתוך מעיו.

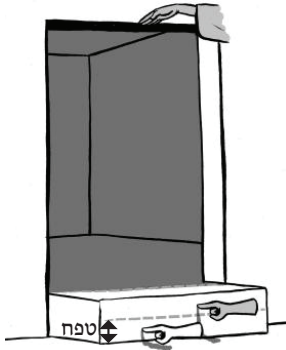
ט אין מתטמא במשא אלא האדם בלבד, לא הכלים. כיצד? הרי שהיה מנח על ידו עשרה פלים זה על גבי זה, והנבלה וכיוצא בה בפלי העליון – האדם טמא משום נושא נבלה, והפלים שעל ידו כלם טהורים, חוץ מפלי העליון שנגעה בו הטמאה. וכן כל כיוצא בזה.

טומאת אוהל

י טמאת אהל אינה בשאר טמאות אלא במת בלבד. ובין שהאהל האדם או הפלי, אפלו מחט שהאהילה על המת, או שהאהל המת על האדם או על הפלי, או שהיה המת עם האדם או עם הפלים תחת אהל אחד – הרי אלו טמאים. יא, וטמאת אהל האמורה בכל מקום הוא שתטמא אותה טמאה את האדם או את הפלים באחד משלשה דרכים אלו.

יא, אחד הפא פלו לאהל המת, או הפא מקצתו – הרי זה נטמא באהל. אפלו הכניס ידו או ראשי אצבעותיו או חטמו לאהל המת – הרי זה נטמא פלו. נגע במשקוף, וצירף ידו עם

ט לא הפלים – ולא מזון (מטמאי משכב ומושב וכו').
י שהאהל – שהיה מעליהם כנג של אוהל.
יא, וצירף ידו עם המשקוף – קורת הפתח העליונה המקבילה לאסקופה (פה"מ אהלות ט, י). הנוגע בבית שיש בו פתח אינו מיטמא (ראה להלן ז, א), אלא אם צירף את ידו למשקוף, שנמצא שידו היא המשך לאוהל הבית, שנטמא בגלל האהלת ידו (ק). ראה אירור. אסקופה – סף הדלת, משטח מוגבה לפני הפתח בין שתי מזוזות הדלת (פה"מ אהלות ג, ג; ק). מטפח ולמטן קרוב לארץ – נחשב כחלק מן הקרקע.

אירור מבאר להלכה יא:2: הנוגע במשקוף והנוגע באסקופה

אירורים מבארים להלכה י: שלושת מיני האהלה

המשקוף – נטמא, וכאלו בא מקצתו. נגע באסקפה: מטפח ולמטן קרוב לארץ – טהור; ומטפח ולמטעלן – טמא. ויראה לי שדבר זה מדבריהם.

יב אחד המת מיישראל או מן הגויים מטמא במגע ובמשא. **יג**, ואין הגוי מטמא באהל, ודבר זה קבלה הוא. ונהרי הוא אומר להטעמת ההלכה. הפסוקים שמביא הרמב"ם להטעמת ההלכה. במלחמת מדין – שנצטוו הלוחמים שחזרו מן הקרב במדיין ונטמאו מגופות המדיינים: "ואתם חנו מחוץ למחנה שקעת ימים, כל הרג נפש וכל נגע בחלל תתחטאו ביום השלישי וביום השביעי אתם ושביתכם".

מקבל הטומאה

יג, וכן הגוי אינו נעשה טמא מת; אלא גוי שנגע במת, או נשא, או האהיל עליו – הרי הוא כמי שלא נגע. למה זה דומה? לבהמה שנגעה במת או האהילה על המת. ולא בטמאת מת בלבד אלא בכל הטמאות פלן – אין הגויים, ולא הבהמה, מתטמאין בהן. **יד**, ומדברי סופרים, שיהו הגויים פזבים לכל דבריהם. ואין לה בכל מיני נפש חיה מה שמתטמא והוא חי או מטמא והוא חי, חוץ מן האדם בלבד, והוא שיהיה ישראלי.

יד, אחד גדול ואחד קטן מתטמאין בכל הטמאות; אפלו בטמאת המת, שנאמר בה "ואיש אשר יטמא" (שם ט"ב) – אחד האיש בה ואחד הקטן, שהרי הוא אומר שם: "ועל כל [...] הנפשות אשר היו שם" (שם ט"ח). אפלו קטן בן יומו שנגע או נשא או האהיל המת עליו – נטמא, ונהרי הוא טמא מת; והוא שנולד לתשעה. אבל בן שמונה – הרי הוא פאבן, ואינו מקבל טמאה.

נחשב כטמא, המקפידים על טומאה וטהרה ימנעו את ילדם מלהיות אצל הגוי. וייתכן שתיקנו חכמים להתרחק מהם ולסלוד מהם דווקא באמצעות טומאה זו מפני שהם שטופים בזימה, בין במשכב זכור בין במשכב בהמה (ראה איסורי ביאה כ"ה-ו).

יד, שנאמר בה – בטהרה מטומאת מת: "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא [יטהר] ונכרתה הנפש ההוא מתוף הקהל פי את מקדש ה' טמא, מי נדה [מי פרה אדומה] לא זרק עליו, טמא הוא". ובדרך כלל "איש" משמעו בן 13 שנה ויום אחד ובת 12 ויום אחד שהביאו שתי שערות במקום הערוה. אומר שם – "ולקח אוזב וטבל במים איש טהור ונהה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם ועל הנגע בעצם או בחלל או במת או בקרב". ומשמעות "כל הנפשות", לרבות הקטנים. שנולד לתשעה – לאחר תשעה חודשי היריון. בן שמונה הרי הוא פאבן – תינוק חי שנולד בחודש השמיני של ההיריון נחשב בימיהם כמי שאין לו סיכוי לחיות. לכן אם מת, לא התאבלו עליו (אבל ט"ח), ואסור לטלטלו בשבת (שבת כ"ה). והוא נידון לפי סיכוייו לחיות (ראה מילה א"ג). לכן בימינו, עקב התקדמות הרפואה, דינו כאדם לכל דבריו. וכל זה אמור בשהוא חי, שאינו נטמא במת, אך אם מת הוא עצמו, מטמא כמו כל נפל (להלן ב"א).

מדבריהם – מתקנת חכמים, שלא ייגע בחלק הסף שבין שתי המזווות מתחת למשקוף, שהוא בגדר תוך הבית (ק).

יג, קבלה – הלכה שנתקבלה במסורת שבעל פה איש מפי איש עד משה רבנו (ק). ונהרי הוא אומר – ההלכה נלמדת מן המסורת ולא מן הפסוקים שמביא הרמב"ם להטעמת ההלכה. במלחמת מדין – שנצטוו הלוחמים שחזרו מן הקרב במדיין ונטמאו מגופות המדיינים: "ואתם חנו מחוץ למחנה שקעת ימים, כל הרג נפש וכל נגע בחלל תתחטאו ביום השלישי וביום השביעי אתם ושביתכם".

יג, אין הגויים ולא הבהמה – המשותף להם שהם נפש חיה שאינה מישראל, ולכן אין חלים עליהם דיני טומאה וטהרה. **יד**, הגויים פזבים – שהפרשה חולנית של זרע פגום זכה מאבר זכרותם (מחוסרי כפרה ב; א; לפירוט דיני הזב ראה מטמאי משכב ומושב פרקים ה-ט). ההלכה מתייחסת לגויים כטמאי זיבה אף על פי שאינם זבים, ואף על פי שמן התורה אינם נטמאים בזיבה. והגזרה היא על הזכרים מגיל 9 שנים ויום אחד והנקבות מגיל 3 שנים ויום אחד, משום ש"עיקר הגזרה כדי שלא יהיה תינוק [=ילד] ישראל רגיל אצל הגוי במשכב זכור" (מטמאי משכב ומושב ב), כשם שאסור לילד מישראל ללמוד אצל גוי, מפני שהגויים חשודים על משכב זכור (איסורי ביאה כ"ה). וכן משום שהגוי

הגדרת המוות

טו שֶׁתֵּצֵא נִפְשׁוֹ – וימות בוודאי. **מְגִיד** – “שנחתכו ורידיו” (פה”מ אהלות א, ט). **שְׁנֵי הַסִּימָנִין** – קנה הנשימה והוושט, שהוא צינור האכילה. ובעל חיים שנחתכו שני הסימנים האלו בו נחשב כמת (שחיטה א, ט). **שֶׁנֶּאָמַר** – “כֵּל הַנִּגְעַע בְּמַת בְּנִפְשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַשֵּׂא אֶת מִשְׁפַּן ה’ טמא”. נמצא שמיתת האדם קשורה ביציאת הנפש. **מִפְּרָקָהּ** – חוליות הצוואר העשויות

טו הַמֵּת אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁתֵּצֵא נִפְשׁוֹ. אֶפְלוּ מְגִיד אִו גּוֹסֵס, אֶפְלוּ נִשְׁחַטּוּ בּוֹ שְׁנֵי הַסִּימָנִין – אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁתֵּצֵא נִפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאָמַר: “בְּנִפְשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת” (שם יט, יג). נִשְׁבְּרָה מִפְּרָקָתוֹ וְרַב בְּשָׂר עִמָּה, אִו שֶׁנִּקְרַע פְּדָג מַגְבוֹ, אִו שֶׁהִתּוֹ רֵאשׁוֹ, אִו שֶׁנֶּחְתָּף לְשָׁנֵי חִלְקִים בְּבִטְנוֹ – הָרִי זֶה מְטַמֵּא, אִף עַל פִּי שְׁעָרָיו הוּא מִרְפָּרָף בְּאֶחָד מֵאֲבָרָיו.

פרקים פרקים (ר' נתנחום). **וְרַב בְּשָׂר עִמָּה** – שנחתך גם רוב הבשר שעל המפרקה. **מִרְפָּרָף** – מפרפר. תנועה זו אינה סימן חיים, אלא כתנועת זנב הלטאה אחר שנכרת מגופה (ראה שאר אבות הטמאות ד, יד).

סיכום: טומאת מגע מטמאת אדם וכלים, למעט כלי חרס, שאינו נטמא בנגיעה בו מבחוץ. טומאת משא מטמאת רק את האדם. טומאת אוהל מטמאת אדם וכלים, רק בטומאת מת, ולא בשאר טומאות. מן התורה, הגויים אינם טמאים ואינם מטמאים בחייהם שום טומאה, אבל תיקנו חכמים שיהיו טמאים כזבים. גוי שמת מטמא במגע ובמשא, אך לא באוהל. המת אינו מטמא עד שימות ממש.

פְּרָק שְׁנִי

הדברים מן המת המטמאים

נפל, כזית מבשר המת, נצל

א הַנֶּפֶל – אִף עַל פִּי שְׁעָרָיו לֹא נִתְקַשְּׂרוּ אֲבָרָיו בְּגִידָיו, מְטַמֵּא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא וּבְאֵהָל כְּאָדָם גְּדוֹל שְׁמַת, שֶׁנֶּאָמַר: “הַנִּגְעַע בְּמַת לְכָל נִפְשׁ אָדָם” (במדבר יט, יא). וְכֵן פְּזִית מִבְּשָׂר הַמֵּת, בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ כְּחָרָס – מְטַמֵּא כְּמַת שְׁלֵם. וְהַנֶּפֶל – כְּבֶשֶׂר, וּמְטַמֵּא כְּכַזִּית.

א אִי זֶה הוּא נֶצֶל? זֶה הַבְּשָׂר שֶׁנִּמְוַח וְנִעֲשָׂה לַחָה סְרוּחָה, וְהוּא שֶׁתְּקַרְשׁ אֹתָהּ הַלַּחָה הַנִּמְצָאָת מִן הַמֵּת; שְׂאֵם קְרִשָּׁה – בִּידוּעַ שֶׁהִיא מִבְּשָׂרוֹ; וְאֵם לֹא קְרִשָּׁה – אֵינָה מְטַמְּאָה, שְׂמָא כַחוֹ וְנִעוּ הוּא.

ב אִף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁעוּרִין פְּלֵן הַלְכָה לְמִשְׁה מְסִינֵי הֵם, אֲמָרוּ

א הַנֶּפֶל – עובר שנולד מת (מילה א, יג; אבל א, ט). ואם לא עברו ארבעים יום מתחילת ההיריון, שעדיין לא נגמרה צורתו, אינו מטמא (ראה איסורי ביאה י, א-ב; להלן יא, ט). **נִתְקַשְּׂרוּ אֲבָרָיו בְּגִידָיו** – שיש לו בשר ועצמות וגידים, שהם המיתרים המחברים את הבשר לעצמות. **שֶׁנֶּאָמַר: “הַנִּגְעַע בְּמַת לְכָל נִפְשׁ אָדָם וְטַמֵּא שְׂבַעַת יָמִים”** – מן הריבוי “לכל נפש” נלמד שגם הנפל הוא בכלל מת שמטמא. **בֵּין יָבֵשׁ כְּחָרָס** – שהרי אפילו עצם מטמאת (להלן ז, ט), ואם כן גם בשר יבש כעצם מטמא (פה”מ נידה ז, א). **פְּזִית** – כנפח זית בינוני.

א שְׁנִמּוּחַ – שנעשה רך. לַחָה סְרוּחָה – מקולקלת ומעופשת (פה”מ תרומות ג, א), שהיא “המוהל הנזול מגופות המתים כאשר מתחיל הבשר לרקב” (פה”מ אהלות א, א). **כַחוֹ וְנִעוּ** – ההפרשות היוצאות מן

הפה, ואינן ליחת הבשר: כיחו – הפרשה היוצאת בכוח; נייעו – הפרשה סמיכה הנעה בפה. ואינה מטמאת אף על פי שיש ספק אם היא כיחו ונייעו או שמה מבשר המת, משום שבנצל יש צורך בוודאות כדי שיטמא (מל”מ). ואפשר שאינה מטמאת בוודאי, אך מטמאת בספק (מערכ”ק). ויש מי שאומר שכיוון שלא קרשה, מסתבר יותר שאינה מבשרו, ואין זה ספק שקול (שפת אמת נדיר נ ע”א).

ב הַשְּׁעוּרִין פְּלֵן – כל יחידות המידה בהלכה, כגון טומאת בשר המת בכזית (לעיל א) או טומאת עצם כשעורה (להלן ט) וכיוצא בזה הן הַלְכָה לְמִשְׁה מְסִינֵי – שעברו במסורת שבעל פה איש מפי איש עד משה רבנו, ואין להן רמז במקרא, ואי אפשר ללמוד אותן באחת מ-13 מידות שהתורה נדרשת בהן (פה”מ, הקדמה). וכאן, אף על פי שמדובר בהלכה שאין

חֲכָמִים: תְּחִלַּת בְּרִיתוֹ שְׁלֹאֲדָם בְּזֵית, וּלְפִיכָךְ שְׁעוֹר טְמֵאת בְּשָׂרוֹ בְּזֵית.

אבר מן החי

ג, אֲכָר שֶׁנֶּחְתַּף מִן הָאֲדָם הַחַי – הֲרִי הוּא כְּמַת שְׁלָם, מְטֵמָא בְּמַגְעָ וּבְמִשְׁאָ וּבְאֵהָל; אֶפְלוּ אֲכָר קָטָן שֶׁלְקָטָן בֶּן יוֹמוֹ. שְׁהָאֲבָרִים אֵין לְהֵן שְׁעוֹר, שְׁנֵאֲמַר: "וְכָל אֲשֶׁר יִגַע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחִלָּל חֶרֶב אוֹ בְּמַת" (שם יט, טו), וְהִדְבָּר יְדוּעַ שְׁדִין חִלָּל חֶרֶב בְּדִין חִלָּל אֲכָן אוֹ חִלָּל שְׂאָר דְּבָרִים; וּמְפִי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ שְׁלֵא בָּא זֶה אֱלָא לְטֵמָא נוֹגַע בְּאֲכָר שֶׁפְּלִטְתוּ הַחֶרֶב.

ג, בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁיְהִיָּה הָאֲכָר שְׁלָם כְּבְרִיתוֹ, בְּשָׂר וּגְיָדִים וְעֵצָמוֹת, שְׁנֵאֲמַר: "אוֹ בְּעֵצָם אָדָם" (שם) – עֵצָם שֶׁהוּא כְּאָדָם: מָה אָדָם בְּשָׂר וּגְיָדִים וְעֵצָמוֹת, אִף אֲכָר מִן הַחַי, עַד שִׁיְהִיָּה כְּבְרִיתוֹ, בְּשָׂר וּגְיָדִים וְעֵצָמוֹת. אֲכָל הַכְּלִיָּה וְהַלְשׁוֹן וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן – אִף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲכָר בְּפִנֵּי עֵצָמוֹ, הוֹאִיל וְאֵין בְּהֵן עֵצָם, הֲרִי הֵן כְּשֵׁאָר הַבְּשָׂר.

ג, חֶסֶר מִן הָעֵצָם שְׁלֹאֲכָר כָּל שֶׁהוּא – הֲרִי הָאֲכָר כְּלוֹ טְהוֹר. חֶסֶר מִבְּשָׂרוֹ: אִם נִשְׂאָר עָלָיו בְּשָׂר שֶׁרְאוּי לְעֹלוֹת בּוֹ אַרְוֵכָה בְּחַי, וְיִתְרַפָּא וְיִשְׁלָם – הֲרִי זֶה מְטֵמָא בְּמַגְעָ וּבְמִשְׁאָ וּבְאֵהָל; וְאִם לֹא – מְטֵמָא בְּמַגְעָ וּבְמִשְׁאָ וְאֵינוֹ מְטֵמָא בְּאֵהָל. וּבְשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי – טְהוֹר. וְכֵן עֵצָם בְּלֵא בְּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי – טְהוֹר.

אבר מן המת

ד אֲכָר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמַּת – מְטֵמָא בְּמַגְעָ וּבְמִשְׁאָ וּבְאֵהָל, כְּמַת; וְהוּא שִׁיְהִיָּה שְׁלָם כְּבְרִיתוֹ, בְּשָׂר וּגְיָדִים וְעֵצָמוֹת. חֶסֶר עֵצָמוֹ – אִם נִשְׂאָר עָלָיו בְּשָׂר בְּזֵית, מְטֵמָא כְּמַת שְׁלָם. חֶסֶר הַבְּשָׂר: אִם נִשְׂאָר עָלָיו כְּדִי לְעֹלוֹת אַרְוֵכָה בְּחַי – מְטֵמָא כְּמַת שְׁלָם; וְאִם לֹא – הֲרִי הוּא כְּשֵׁאָר עֵצָמוֹת הַמַּתִּים שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן בְּשָׂר.

ה מִחַ שְׁבִתוֹף הָעֵצָם – הֲרִי הוּא מְעֵלָה אַרְוֵכָה מִבְּחוּץ; לְפִיכָךְ, קוּלִית הַמַּת, וְהוּא הָעֵצָם הַסְּתוּם מִשְׁנֵי קְצוֹתָיו – אִם יֵשׁ בְּתוֹכָהּ מִחַ כְּדִי לְעֹלוֹת אַרְוֵכָה, הֲרִי זֶה כְּמַת שְׁלָם. הִיָּה

ה מִחַ שְׁבִתוֹף הָעֵצָם – רַקְמָה גְמִישָׁה בְּתוֹךְ הָעֵצָם שְׁנוּצָרִים בַּחַי מִעֲרַכְתָּ הַדָּם. מְעֵלָה אַרְוֵכָה מִבְּחוּץ – מְסִייעַ לְאֲכָר לְהִתְרַפָּא. קוּלִית – כָּל עֵצָם הַסְּתוּמָה מִשְׁנֵי קְצוֹתֶיהָ וְיֵשׁ בָּהּ מִוּחַ עֵצָם (פּה"מ חוֹלִין ט, ה). הֲרִי זֶה כְּמַת שְׁלָם – כְּדִין אֲכָר הַעֲשׂוּי לְהִתְרַפָּא (לְעִיל ד), שְׁמֵטָמָא בְּמַגְעָ וּבְמִשְׁאָ וּבְאֵהָל, אִף אִם אֵין בּוֹ כִּזְיָה.

לה מקור מפורש, נתנו לה חכמים טעם, ש"אף על פי שכל חוקי התורה גזרות הן... ראוי להתבונן בהן, וכל שאתה יכול לתן לו טעם, תן לו טעם" (תמורה ד, ג). תְּחִלַּת בְּרִיתוֹ שְׁלֹאֲדָם – תְּחִילַת בְּרִיאָתוֹ, הַיּוּצָרוֹתוֹ. הַעוֹבֵר נִחְשָׁב כְּאֲדָם כִּשְׁהוּא בֶּן 40 יוֹם מִתְּחִילַת הַהִירִיוֹן וְאוֹרֵכוֹ כ-10 מ"מ (אִסוּרֵי בִיאָה י, א).

ג, אֲכָר קָטָן – "שֶׁהוּא אֲצַבַע קִטְנָה שְׁלִרְגֵל" (שְׁבַת יח, ב). וְהִדְבָּר יְדוּעַ וְכו' – אֵין סִיבָה לְהַבְחִין בֵּין מִי שֶׁנִּשְׁהַרַג בְּחֶרֶב לְבִין מִי שֶׁנִּשְׁהַרַג בְּדֶרֶךְ אַחֲרָת. וּמְפִי הַשְּׁמוּעָה – רָאָה לְעִיל בִּיאוֹר א, ב. שְׁפְּלִטְתוֹ הַחֶרֶב – שְׁכַרְתָּהּ אוֹתוֹ הַחֶרֶב, וְהֵאָבֵר עֲצָמוֹ הוּא חִלָּל חֶרֶב.

ג, כְּבְרִיתוֹ – כְּצוּרָתוֹ, בְּצוּרָה שְׁנִבְרָא. הַכְּלִיָּה – הַכְּלִיָּה. וּבִלְשׁוֹן רַבִּים כְּלִיוֹת. שְׁנֵי אֲבָרִים בְּמַעֲרַכְתָּ הַשְּׁתֵּן הַנִּמְצָאִים בְּחִלָּל הַבְּטָן סְמוּךְ לְמַתְנִיִּים. כְּשֵׁאָר הַבְּשָׂר – שֶׁנִּחְתַּךְ מֵאֲדָם חַי, שְׁאֵינוֹ מְטֵמָא (לְהֵלן ג).

ג, אִם נִשְׂאָר עָלָיו וְכו' – אִם נִשְׂאָר דִּי בְשָׂר, שֶׁאִם הִיָּה הָאֲכָר מִחוּבְר לְאָדָם, הִיָּה נִרְפָּא וּמִתְכַּסֶּה בְּשָׂר (פּה"מ כְּלִים א, ה). אַרְוֵכָה – רְפוּאָה. "וְרוּאִים כָּל אֲבָר כְּפִי מִזְגוֹ וְתִכְנוֹנָת בְּשָׂרוֹ כְּפִי שְׁמַתְחִיב מִמֵּלֶכֶת הַרְפוּאָה" (שם). וְאִם לֹא, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ כִּזְיָה בְּשָׂר, אֵינוֹ מְטֵמָא, מְפִנֵּי שְׁדִין כִּזְיָה בְּשָׂר הַמְטֵמָא נִאֲמַר רַק בְּבִשְׂר מִן הַמַּת (לְעִיל א). וְאֵינוֹ מְטֵמָא בְּאֵהָל – מְפִנֵּי שְׁטוּמָאֵת אוֹהֵל נִאֲמַר רַק בְּאֲדָם כְּבִרְיִיתוֹ בְּלִבָּד אוֹ בְּעֵצָם הַבְּנוּיָה כְּאֲדָם, שֵׁשׁ עֲלֵיהָ בְּשָׂר וּגְיָדִים (פּה"מ אֵהֱלוֹת א, ט; וְנִרְאָה שְׁטוּמָאֵת מִגַּע וּמִשָּׂא בְּאֲבָר שְׁאֵין עָלָיו בְּשָׂר כְּרִאוּי אֵינָה מִן הַתּוֹרָה – רָאָה לְהֵלן ג, 22).

ד חֶסֶר עֵצָמוֹ – שְׁחָסַר חֶלֶק מִן הָעֵצָם שְׁלוֹ. אִם נִשְׂאָר עָלָיו בְּשָׂר בְּזֵית – הֲרִי יֵשׁ כַּאֲן טוּמְאָת כִּזְיָה בְּשָׂר מִן הַמַּת (לְעִיל א). חֶסֶר הַבְּשָׂר – וְלֹא נִשְׂאָר עָלָיו כִּזְיָה (ר"ע). כְּשֵׁאָר עֵצָמוֹת הַמַּתִּים – כְּלֵהֵלן ח – (וְנִרְאָה שְׁאֵינָה מִדִּין תּוֹרָה, רָאָה לְהֵלן ג, 22).

מה המתנדנד – נע ונד, "מתקשקש" (שאר אבות הטמאות ב,יא; ד,ט), והאבר אינו יכול להתרפא. הרי זו מטמאה באהל – גם באוהל, נוסף על טומאת מגע ומשא (ראה להלן 2). אף על פי שהעצם סתום מכל צדדיו – ולכאורה אין לטומאה מקום לצאת החוצה. טמאה בוקעת ועולה בוקעת יורדת – כיוון שאין בעצם חלל טפח האוצר את הטומאה, היא חודרת ("בוקעת") למעלה ולמטה (להלן ז,ה-ה).

1 המתנדנד – תלויים, שלא נפרדו מן הגוף (פה"מ חולין ט,ו). טהורים – ואינם טמאים כדין אבר מן החי. מת האדם – דין האברים המדולדלים כאילו פירשו ונפלו ממנו רגע לפני המוות, שה"מיתה עושה ניפול" (בבלי חולין עג,ב). לכן הבשר טהור – אם פירש בשר, אינו בגדר בשר מן המת, שהוא מטמא (לעיל א), אלא בגדר בשר שנתלש מן החי, שאינו מטמא (לעיל ג). והאבר – ואם הוא אבר, יש בו עצם ובשר וגידים. משום אבר מן החי – שנתפרש דינו לעיל ג.

2 בשערין – בשר כזית (לעיל א) ועצם כשעורה (להלן ט). 1 אין להם שעור – ולעולם אבר שלם מטמא בכלשהו.

2 מאתים שמונה וארבעים אברים יש באיש – המניין שנקטו בו חכמים אינו מתאים למה שידוע לנו היום, ביילוד 270 עצמות ובאדם מבוגר כ-206 עצמות. ושם מנו חכמים את העצמות בגיל מסוים כאשר עם גדילת היילוד מתאחדות העצמות הקטנות לעצמות גדולות יותר. ואין השניים מן המנין – מפני שאין בהן בשר וגידים. כבשר וגידים ועצמות. משלשה אברים יתרות שבאשה – גם כאן לא ברור למה התכוונו חכמים, ונראה שמדובר בעצמות האגן, שהמבנה שלהן בגוף האישה אינו כמבנה שלהן בגוף האישה. באיש אפשר למנות עצם אחת מאוחה, ובאישה נמנות כמספר העצמות המרכיבות אותה. ואינם מטמאין באוהל, משום שנאמר "זאת התורה אדם כי ימות באהל", דבר השווה בכל אדם, והעצמות האלה אינן באיש (בבלי בכורות מה,א).

3 אצבע יתרה – עיוות מולד של שש אצבעות. נספרת על גב היד – נמצאת באותה שורה, וכשהאדם מונה את אצבעותיו הוא מונה גם אותה. עולה למנין רב האברים – נחשבת כאבר לעניין עצמות המת, הטמאות אפילו באוהל כשרוב האברים קיימים (להלן ט), וטומאתה מן התורה. וטמאתה מדבריהם – מגזרת חכמים.

בה מה המתנדנד – אם יש בו פזית, הרי זו מטמאה באהל; אף על פי שהעצם סתום מכל צדדיו, טמאה בוקעת ועולה בוקעת יורדת, כמו שיתבאר (להלן ז,ה), שהמת כבשר לכל דבר.

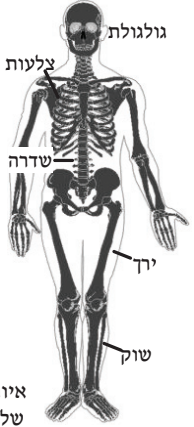
1 האבר והבשר המדולדלין באדם – אף על פי שאין יכולין לחזור ולחיות, טהורים. מת האדם – הרי הבשר טהור, והאבר מטמא משום אבר מן החי, ואינו מטמא משום אבר מן המת.

2 מה בין אבר מן החי לאבר מן המת? אבר מן החי – בשר הפורש ממנו ועצם הפורש ממנו טהורים; ואבר מן המת – בשר הפורש ממנו ועצם הפורש ממנו כפורשין מן המת השלם, ומטמאין בשערין. 1, ובין אבר מן החי בין אבר מן המת – אין להם שעור.

מניין האברים

2 אמרו חכמים: מאתים שמונה וארבעים אברים יש באיש, כל אחד ואחד מהן בשר וגידים ועצם, ואין השניים מן המנין, ובאשה מאתים ואחד וחמישים. כל אבר מהם שפרש כבשרו, בין מן החי בין מן המת – מטמא במגע ובמשא ובאהל, חוץ משלשה אברים יתרות שבאשה, שאינן מטמאין באהל.

3 וכן אצבע יתרה שיש בה עצם ואין בה צפרן: אם נספרת על גב היד – עולה למנין רב האברים; ואם אינה נספרת – מטמאה במגע ובמשא ואינה מטמאה באהל, וטמאתה מדבריהם. ואם היזה בה צפרן – הרי היא כשאר האברים.

אור מביאר שלד האדם

ז¹ ומפני מה גזרו טמאה על אצבע שאינה נספרת? גזרה משום הנספרת. ולמה לא טמאה באהל? עשו לה הכר, כדי להודיע שטמאתה מדברייהם משום גזרה, כדי שלא ישרפו על טמאתה תרומה וקנדישים.

עצמות המת

ח¹ עצמות המת שאין עליהן בשר – אם נכרת בהן צורת עצמות האדם, הרי אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל כמת שלם, שאני קורא בהם "עצם אדם" (בבבבב יט, טז). ואלו הן העצמות שהן מטמאין כמת: השדרה, והגלגלת, ורב בנינו, ורב מנינו.

ח² השדרה כיצד? שדרה שהיא שלמה – הרי היא כמת שלם. ואם חסרה אפלו חליה אחת משמונה עשרה חליות – הרי היא כשאר העצמות.

ח³ הגלגלת כיצד? גלגלת שהיא שלמה – הרי היא כמת. ואם חסרה פסלע – הרי היא כשאר העצמות. היו בה נקבים קטנים – כלן מצטרפין לכסלע.

ח⁴ כל בנינו שלאדם הוא שתי השוקים והירכים והצלעות והשדרה. ורב בנינו שלמת הרי היא כמת שלם. כיצד? כגון שתי שוקיו ונרף אחת. ואם חסר רב בנינו כל שהוא – הרי הן כשאר העצמות.

ח⁵ רב מנינו כיצד? רב מנין עצמות המת, כגון שהיו מאה חמשה ועשרים עצם – הרי אלו כמת שלם. היו מאה ארבעה ועשרים – הרי הן כשאר העצמות. אף על פי שהיה אדם זה יתר באבריו או חסר באבריו – אין משגיחין אלא על מנין רב כל אדם, אלא אם פן היתה אצבע שיש בה צפרן או שהיתה נספרת על גב היד, שהיא עולה למנין, כמו שבארנו (לעיל ז).

ט שאר עצמות המת שאין בהן רב מנין ולא רב בנין ולא שדרה שלמה ולא גלגלת שלמה: אם היה בהן רבע הקב – הרי אלו מטמאין כמת במגע ובמשא ובאהל; היו פחות מרבע אפלו עצם פשעורה – מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל. י¹ היה עצם אחד – אפלו יש בו רבע, הרי זה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל.

ז² גזרה משום הנספרת – מחשש שאם יטהרו את האצבע שאינה נספרת, יטעו אנשים לחשוב שגם האצבע הנספרת טהורה. כדי שלא ישרפו על טמאתה תרומה וקנדישים – תרומה היא שם כולל לתרומה (מתנת כהנים), חלה והביכורים וכדומה, הנאכלות בטהרה. קודשים הם שם כולל לקרבנות. תרומה וקודשים שנטמאו חייבים שרפה (תרומות יב, א, פסולי המוקדשין יט, א), אבל אסור לשרוף תרומה וקודשים טהורים. לפיכך אסור לשרוף דבר שנטמא טומאה שהיא רק מתקנת חכמים.

ח² השדרה – עמוד השדרה שעובר בו חוט השדרה, שהוא חלק מרכזי במערכת העצבים של האדם. משמונה עשרה חליות – שהשדרה מורכבת מהן. כיום מונים 24 חליות, אך הדבר כולל גם את שבע עצמות הצוואר, שאינן נמנות בשדרה כאן (אהלות א, ח), וכנראה חז"ל החשיבו את אחת מעצמות העצה כחלק מעמוד השדרה, על פי השוואה לבהמות (התלמוד וחכמת הרפואה, עמ' 284). כשאר העצמות – שדין מבואר להלן ט.

ח³ חסרה פסלע – היה בה נקב בגודל המטבע סלע, שקוטרו כ-22 מ"מ (ספר מידות ושיעורי תורה). והוא השיעור שאם יחסר מגולגולת האדם בחייו, ימות (פה"מ אהלות ב, ג). היו בה נקבים קטנים – רואים אם יש בהם בסך הכל כשיעור סלע.

ח⁴ בנינו – העצמות המקנות לו את זקיפות קומתו כבניין. כל שהוא – אף מעט.

ח⁵ רב מנין עצמות המת – שהן בסך הכל 248 (לעיל ז). מנין רב כל אדם – מניין אברי רוב בני האדם.

ט רבע הקב – כ-300 סמ"ק. ונראה שטומאת אוהל ברובע הקב אינה מדין תורה (להלן ג, א). כשעורה – כנפח גרגר שעורה. ואינו מטמא באהל – לטעם הדבר ראה לעיל ביאור ג.

י' הַלְכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה... לְמַדּוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה – הלכה זו ודרך הלימוד מן הפסוק התקבלו במסורת שבעל פה. לפי שִׁנְאָמֶר בטהרה מטומאת מת: "וְלִקְחָ אֲזוּב וְקִבֵּל בְּיָמַי אִישׁ טְהוֹר וְהָיָה עִלּוּ הָאֵהָל וְעַל כָּל הַכְּלִיִּים וְעַל הַנְּפֹשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם, וְעַל הַנְּגַע בְּעֵצִים אוֹ בְּחִלְלֵי אוֹ בְּמֵת אוֹ בְּקִבְרָה". הַלְכָה – הלכה מפי הקבלה.

יא רָקֵב – "העפרורית הנשארת מגוף המת אם כָּלוּ לחויותיו ופעל הזמן בעצמותיו, והוא כמו אפר" (פה"מ אהלות ב,א). מְלֵא חֲפָנִים – הכמות שאדם יכול לחפון בשתי כפות ידיו, "מלוא שתי ידיים יחד" (פה"מ עדיות ו,ג). שְׁהָרִי אֵינוֹ גוֹף אֶחָד – אלא גרגרים רבים, וממילא לא ניתן לנגוע ישירות אלא בגרגרים מועטים שאינם בשיעור הנדרש. גְּבִלוּ בְּיָמַי – לש אותו במים. אֵינוֹ חֲבוּר – המים אינם מדבקים את גרגרי הרקב, בניגוד לפעולת המים על קמח (פה"מ אהלות ב,ב; להרחיבה בניין הרקב ראה להלן ד,ג-ח).

יב שִׁנְאָמֶר – "כָּל הַנְּגַע בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת מִשְׁכַּן ה' טָמֵא". וְנִאָמֶר – "רַק חֲזֹק לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנְּפֶשׁ, וְלֹא תֹאכַל הַנְּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר". וְכַמָּה שְׁעוּרֵי – הנפח המזערי שהוא מטמא בו. רְבִיעִית – רביעית הלוג, כ-75 סמ"ק. ושיעור זה הוא מתקנת חכמים, ומן התורה השיעור המזערי לטומאת דם כפול מזה, חצי לוג (להלן ג,ג; נזירות ז,ב). תְּמַצִּית הַדָּם – הדם השותת ומתמצה לאחר יציאת הדם שהנפש יוצאת בו, שבתחילה הוא אדום בהיר ולאחר מכן כהה מאוד בלא אדמדומית ואז כבר אינו מטמא (ראה מאכלות אסורות ו,ד-ה).

יג דָּם חַיִּי – הדם היוצא מאדם חי. דָּם נְחִירָה – נחירה היא הריגה שאינה שחיטה, שהיא חיתוך הקנה והוושט, כגון דקירת סכין. וכאן מדובר בדם היוצא מן האדם בעת הריגתו לפני שהוא מת. פְּאִחְרוּנָה סְמוּךְ לְמִיתָה – מעט לפני מותו. אֶפְלוּ חֲצִי רְבִיעִית מַחֲיִים וְחֲצִיָּה אַחַר מִיתָה – אבל אם הרוח הוא דם החי, דם המת כבטל ברוב. תְּבוּסָה – דם הרוג המפרפר בין החיים ובין המוות, מלשון "מתבוסטת בדמין" (יחזקאל טו,ו; פה"מ אהלות ב,ב).

יד לְגָמָה – לשקע כלשהו. בְּטֻלָה בְּדָם – מאחר שהדם מטפף ואינו יוצא בזרם רציף, כל טיפה היוצאת מן המת מתבטלת ברוב בדם החי שהיה בגימה, והיא בגדר דם טהור ומצטרפת לבטל ברוב גם את הטיפה הבאה, גם אם בסופו של דבר דם המת רב מדם החי.

י טָמֵאת עֵצִים אֶחָד – הַלְכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה; לְפִי שִׁנְאָמֶר: "וְכָל הַנְּגַע בְּעֵצִים" (במדבר י"ט,יח; ושם: וְעַל הַנְּגַע), לְמַדּוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה: אֶפְלוּ עֵצִים כְּשֶׁעוֹרָה מְטַמֵּאת בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא. וּלְפִי שִׁטְמָאתוֹ הַלְכָה, הָרִי הוּא דִין תּוֹרָה, לֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

יא מֵת שֶׁהִרְקִיבוּ עֲצָמוֹתָיו בְּקִבְרָה, וְנִעְשׂוּ רָקֵב – מְלֵא חֲפָנִים מְאוּתוֹ רָקֵב מְטַמֵּאת בְּמִשָּׂא וּבְאֵהָל כְּמֵת, וְאֵינוֹ מְטַמֵּאת בְּמַגַּע, לְפִי שֵׁאֵי אֶפְשָׁר לְגַע בְּכָלוֹ, שֶׁהָרִי אֵינוֹ גוֹף אֶחָד. וְאֶפְלוּ גְבִלוּ בְּיָמַי – אֵינוֹ חֲבוּר.

הדם

יב דָּם הַמֵּת – מְטַמֵּאת כְּמֵת, בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא וּבְאֵהָל, שִׁנְאָמֶר: "בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם" (שם י"ט,ג), וְנִאָמֶר: "כִּי הַדָּם הוּא הַנְּפֶשׁ" (דברים יב,כג). וְכַמָּה שְׁעוּרֵי? רְבִיעִית. וְאֶפְלוּ תְּמַצִּית הַדָּם – כָּל זֶמֶן שִׁישׁ בּוֹ אֲדַמְדָמִית, מְטַמֵּאת בְּאֵהָל כְּמֵת.

יג דָּם חַיִּי, אֶפְלוּ דָם נְחִירָה – הָרִי זֶה טְהוֹר, כָּל זֶמֶן שֶׁהוּא חִי. נִתְעַרְבַּ הַדָּם שִׁיָּצָא מִמֶּנּוּ בְּאִחְרוּנָה סְמוּךְ לְמִיתָה עִם הַדָּם שִׁיָּצָא מִמֶּנּוּ אַחַר שְׁמֵת, וְכָל הַתְּעַרְבֻת רְבִיעִית, וְאֵין יָדוּעַ כְּמָה יָצָא מַחֲיִים וְכַמָּה יָצָא מְאַחַר מִיתָה, אֶפְלוּ חֲצִי רְבִיעִית מַחֲיִים וְחֲצִיָּה אַחַר מִיתָה – הָרִי זֶה נִקְרָא דָּם תְּבוּסָה, וּמְטַמֵּאת בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא וּבְאֵהָל, אֲלֵא שִׁטְמָאתוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

יד הָרוּג שֶׁהָיָה מְטֹל עַל הַמַּטָּה וְדָמוֹ מְנוֹטף כְּשֶׁהוּא חִי וְיוֹרֵד לְגָמָה, וּמֵת וְהָרִי הַדָּם מְנוֹטף אַחַר מוֹתוֹ וְיוֹרֵד לְאוֹתָהּ גָּמָה – הָרִי כָּל הַדָּם שֶׁבָּה טְהוֹר, שִׁטְפָה טְפָה רְאוּשׁוֹנָה רְאוּשׁוֹנָה בְּטֻלָה בְּדָם שִׁיָּצָא מַחֲיִים.

יד יָצָא מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם בְּלִבְדוֹ, וְסַפֵּק פְּלָה מַחֲיִים סַפֵּק פְּלָה לְאַחַר מִיתָה – הָרִי זֶה סַפֵּק טְמָאָה כְּשֶׁאֵר הַסַּפֵּקוֹת, וְהַנּוֹגַע בָּהּ בְּרִשׁוֹת הַיָּחִיד – טָמֵא; בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים – טְהוֹר, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּמִקּוּמוֹ (שאר אבות הטמאות טו,ח).

הקבר

טו **הַקֶּבֶר** – כָּל זְמַן שֶׁהִטְמָאָה בְּתוֹכוֹ, מִטְמֵא בְּמַגְעַ וּבִאֲהָל כַּמֶּת דִּין תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ כַּמֶּת אוֹ כְּעֵצִים אֲדָם אוֹ כְּקֶבֶר יִטְמָא שְׁבַע יָמִים". וְהוּא שִׁיחֵיהָ בְּנוֹי וְסִתוּם – בְּנוֹי בְּאֲדָמָה וְאִין בּו פִּתַח (להלן ו.ד.).

טו **גוֹלָל** – נִקְרָא כֵן "מִפְּנֵי שֶׁהִיא נֶעֱשֶׂה אֲצֵלֶם מֵאֲבָן שֶׁמִּגְלָגֵלִין אוֹתָהּ עַל פִּי הַקֶּבֶר" (פה"מ אהלות ב.ד.). דּוֹפֵק – הַאֲבָנִים הַתּוֹמְכוֹת אֶת הַגּוֹלָל. וְנִקְרָא כֵן מִפְּנֵי שֶׁהַאֲבָנִים דּוֹחֲקוֹת–דּוֹפְקוֹת אֶת הַמֵּת מִצַּדָּיו, מִלְּשׁוֹן "וּרְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד, וּמִתּוֹ כָּל הַצֶּאֱזָן" (בראשית לג,ג; פה"מ שם). וְטִמְאַתֶּם מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים – מִתְּקַנַּת חַכְמִים.

טו **לְפִיקָה**, אִם גָּרַר אֶת הַגּוֹלָל בְּחֻבְלִים עַד שֶׁכִּסְּהָ בּו הַמֵּת, אוֹ גָּרַר וּשְׁמָטוֹ מֵעַל הַמֵּת, אוֹ שֶׁגָּרַר הַדּוֹפֵק עַד שֶׁהִעֲמִיד עָלָיו הַגּוֹלָל, אוֹ שְׁמָטוֹ בְּחֻבְלִים מִתַּחַת הַגּוֹלָל – הָרִי זֶה טְהוֹר. וְדְבָרִים שְׁסוּמְכִין אֶת הַדּוֹפֵק, וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'דּוֹפֵק דּוֹפְקִין' – הָרִי הֵן טְהוֹרִין.

בית הפרס וארץ העמים

טז **שְׂדֵה שְׁנַחֲרֵשׁ בְּהַ הַקֶּבֶר**, וְאֲבָדוֹ עֲצָמוֹת הַמֵּת בְּעַפְרָה – הִיא הַנִּקְרָאֵת 'בֵּית הַפֶּרֶס', וְעַפְרָה מִטְמֵא בְּמַגְעַ וּבְמִשָּׁא, שְׂמָא יֵשׁ בּו עֵצִים כְּשֶׁעוֹרָה, וְאִינָה מְטִמְאָה בְּאֲהָל. וְכֵן כָּל אֲרֻצוֹת הָעַמִּים – עַפְרָן מִטְמֵא בְּמַגְעַ וּבְמִשָּׁא, מִפְּנֵי הָעֲצָמוֹת שְׂאִין נִזְהָרִין בָּהֶן. וְטִמְאַת בֵּית הַפֶּרֶס וְאֲרֻץ הָעַמִּים – מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר (להלן פּרָקִים י-יא).

טו **בְּמַגְעַ וּבִאֲהָל** – וְאִינוּ מִטְמֵא בְּמִשָּׁא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּנוֹי בְּקִרְעָה. שְׁנַאֲמַר: "וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה בְּחֻבְלֵי חֶרֶב אוֹ כַּמֶּת אוֹ כְּעֵצִים אֲדָם אוֹ קֶבֶר יִטְמָא שְׁבַע יָמִים". וְהוּא שִׁיחֵיהָ בְּנוֹי וְסִתוּם – בְּנוֹי בְּאֲדָמָה וְאִין בּו פִּתַח (להלן ו.ד.).

טו **גוֹלָל** – נִקְרָא כֵן "מִפְּנֵי שֶׁהִיא נֶעֱשֶׂה אֲצֵלֶם מֵאֲבָן שֶׁמִּגְלָגֵלִין אוֹתָהּ עַל פִּי הַקֶּבֶר" (פה"מ אהלות ב.ד.). דּוֹפֵק – הַאֲבָנִים הַתּוֹמְכוֹת אֶת הַגּוֹלָל. וְנִקְרָא כֵן מִפְּנֵי שֶׁהַאֲבָנִים דּוֹחֲקוֹת–דּוֹפְקוֹת אֶת הַמֵּת מִצַּדָּיו, מִלְּשׁוֹן "וּרְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד, וּמִתּוֹ כָּל הַצֶּאֱזָן" (בראשית לג,ג; פה"מ שם). וְטִמְאַתֶּם מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים – מִתְּקַנַּת חַכְמִים.

טו **בְּחֻבְלִים** – וְלֹא נִגַּע בּו. שְׁמָטוֹ – הַסִּיר אוֹתוֹ. שְׁסוּמְכִין – שְׁתוּמְכִים.

אור מבאר להלכה טו

טז **בֵּית הַפֶּרֶס** – מִלְּשׁוֹן פְּרִישָׁה וְשִׁיטוּחַ כְּפָרִיסַת מִפְּהַ, שֶׁנִּתְפָּרוּ עֲצָמוֹת הַמֵּת עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה (פה"מ אהלות יז.א.). כְּשֶׁעוֹרָה – הַשִּׁיעוֹר הַמְזוּעָרִי לְטוֹמְאֵת עֵצִים (לעיל ז.). וְאִינָה מְטִמְאָה בְּאֲהָל – כְּדִין עֵצִים כְּשֶׁעוֹרָה (שם; לְדִינֵי בֵּית הַפֶּרֶס רָאָה לַהֲלֹךְ פּרָק י.). אֲרֻצוֹת הָעַמִּים – חוֹץ לַאֲרֻץ. שְׂאִין נִזְהָרִין בָּהֶן – שֶׁהַגּוֹיִים קוֹבְרִים אֶת מֵתֵיהֶם בְּכָל מְקוֹם (פה"מ אהלות ב.ג; לְדִינֵי טוֹמְאֵת אֲרֻץ הָעַמִּים רָאָה לַהֲלֹךְ יא.).

פָּרָק שְׁלִישִׁי

כיצד הללו מטמאים אחרים

סיכום המטמאים

א אֵלוּ מִטְמֵאִין בְּמַגְעַ וּבְמִשָּׁא וּבִאֲהָל: הַמֵּת – אֶפְלוֹ נֶפֶל שְׂלֵא נִתְקַשְּׂרוּ אֲבָרָיו בְּגִידִין, וְכִזְיַת מִבְּשֵׁר הַמֵּת, וְכִזְיַת נֶפֶל, וְאֲבָר מִן הַחֵי וְאֲבָר מִן הַמֵּת שִׁישׁ עָלִיחֵן בְּשֵׁר כְּרָאוֹי, וְהַשְּׂדֵרָה, וְהַגְּלָגֶלֶת, וְרֵב בְּנִינוֹ, וְרֵב מְנִינוֹ, וְרֵבַע עֲצָמוֹת

הַעֵרָה: שְׁלוֹשׁ הַהֲלָכוֹת הַבָּאוֹת הֵן סִיכוּם מַה שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָקִים הַקּוֹדְמִים. **א** בְּמַגְעַ וּבְמִשָּׁא וּבִאֲהָל – לַהֲגִדְרֹתָם רָאָה פּרָק א. הַמֵּת – א.א. אֶפְלוֹ נֶפֶל – ב.א. וְכִזְיַת מִבְּשֵׁר הַמֵּת וְכִזְיַת נֶפֶל – ב.א. וְאֲבָר מִן הַחֵי – ב.ג. וְאֲבָר מִן הַמֵּת – ב.ד. וְהַשְּׂדֵרָה וְהַגְּלָגֶלֶת וְרֵב בְּנִינוֹ וְרֵב מְנִינוֹ – ב.ח. וְרֵבַע עֲצָמוֹת –

ב.ט. ורביעית דם – ב.יב. ורביעית דם
תבוסה – ב.יג.

ב אבר מן החי וכו' – מפורט בהלכה
העוסקת באבר מן החי המצוינת לעיל,
וכן שאר ההלכות. ועצם אחד אפלו
פשעוזה – ב.י. וארץ העמים ובית
הפרס – ב.טז.

ג. הגולל והדופק – ב.טו. הרקב –
ב.יא.

ג. וטמאת רביעית דם... אינה דין
תורה – אבל נראה שחצי הלוג, שהוא
שתי רביעיות, מטמא מן התורה, שהרי
הנזיר מגלח על חצי לוג; והוא הדין

לחצי קב עצמות (ניירות ז,ב). וראיה לי
– הצהרת הרמב"ם שסברה זו מדעתו
ואין לה מקור מפורש (איגרת לר' פנחס הדיין,
שילת, עמ' תמג). שהרי אין הנזיר מגלח
עליהן וכו' – המסקנה מתבססת על
שלוש הנחות: 1) מי שנדר שיהיה נזיר
(שאסור לו לשתות יין ולא לגלח את
שערו ולא להיטמא למת), עליו לגלח
את שערו אם נטמא למת, אך חכמים
מנו את הטומאות אלו בכלל הטומאות
שהנזיר אינו מגלח עליהן; 2) מי שנטמא
טומאת מת שהנזיר אינו מגלח עליה,
אינו חייב כרת אם נכנס לעזרת בית
המקדש כשהוא טמא (ביאת מקדש גיב-ג);
3) מי שנטמא מן התורה ונכנס למקדש,
חייב כרת (שם). נמצא טומאות שאין
חייבים עליהן כרת אינן מן התורה.
המפרשים התקשו בדעת הרמב"ם,
גם משום שמפורש שעל טומאות אלו
הנזיר לוקה, אם נטמא בהן (ניירות ה,טו),
והרי המלקות היא עונש רק על איסור
מן התורה. לפיכך נראה שאמנם אין
זה דין תורה, אך גם לא תקנת חכמים,
אלא בדרג ביניים ביניהם, של דין שאינו
מפורש בתורה ואינו דין תורה גמור אלא
הוא "דברי קבלה" (ראה להלן ה,ה).

מכל מקום, אף על פי שאין בהן לא רב מנזן ולא רב מנזן,
ורביעית דם, ורביעית דם תבוסה – הכל שתיים עשרה.

ב ואלו מטמאין במגע ובמשא ואין מטמאין באהל: אבר
מן החי שחסר בשרו, ואבר מן המת שחסר בשרו או עצמו,
והשדרה שחסרה ואין בה רבע עצמות, והגלגלת שחסרה
ואין בה רבע עצמות, ועצם אחד אפלו פשעוזה, וארץ
העמים, ובית הפרס – הכל שבועה.

ג. הגולל והדופק מטמאין במגע ובאהל פקקו, ואין
מטמאין במשא. הרקב מטמא באהל ובמשא, ואינו מטמא
במגע.

ג. טמאת רבע עצמות באהל וטמאת רביעית דם וטמאת
אבר שאין עליו בשר פראי, בין מן המת בין מן החי – וראיה
לי שכלן טמאתן אינה דין תורה, שהרי אין הנזיר מגלח
עליהן, כמו שבארנו בניירות (ד,ג), ואין חייבין עליהן על
ביאת המקדש, וכל הטמא בטמאה שלתורה חייב על ביאת
המקדש. לפיכך אני אומר שכל טמאה מן המת שאין הנזיר
מגלח עליה – אינה דין תורה.

דיני רקב

ד אין רקב המת מטמא עד שיקבר ערם בארון שלשיש או
שלזכוכית וכיוצא בהן, ויהיה כלו שלם. חסר ממנו אבר, או
שנקבר בכסותו, או בארון שלעץ או שלמתכת – אין רקבו
טמא, מפני שרקב הפסות או רקב העץ או חלדת המתכת
תתערב ברקב בהיותו. ורקב המטמא שנתערב בו עפר
פל שהוא – הרי הוא בטמאתו. ולא אמרו רקב אלא למת
בלבד; אבל הרוג – אין לו רקב.

ה קברו שני מתים כאחד, או שגזזו שערו או צפרניו
וקברום עמו, או שקברו אשה עברה ועברה במעיה – אין
להן רקב. ו טחן המת עד שנעשה רקב – אינו מטמא,
עד שירקב מאליו. ז טחנו פלו והניחו עד שהרקב, או

ד ערם – בלא תכריכים. בארון שלשיש – שגם המכסה שלו שיש (פה"מ אהלות ב,א). בארון שלזכוכית וכו'
– שוודאי הרקב הוא של מת שלם בלי תערובת, כגון רקב בגדיו או ארונו או חלודה של ארונו. בהיותו – בעת התהוותו.
אבל לאחר שנוצר הרקב, אם נתערב בו עפר פל שהוא הרי הוא בטמאתו. אלא למת בלבד – למי שמת מוות טבעי,
שלא נשפך דמו, אבל לא שנרצח או נטרף על ידי חיה. אין לו רקב – "שהרי חסר דמו" (ניירות ז,א), ורק מת שלם מטמא.
ה עברה – מעוברת, הרה. אין להן רקב – אין להם דין רקב המטמא, מפני שרק רקב של מת אחד שאין בו תערובת
מטמא, ושערותיו וציפורניו אחר שגזזו או עובר האשה נחשבים כתערובת לעניין הרקב.

ז הָרִי זֶה סֶפֶק – שֵׁמָה הוּא טֹמֵא רַק אִם נִרְקַב כְּשִׁגּוּפוֹ שְׁלֵם וְשֵׁמָה הוּא טֹמֵא גַם אִם נִטְחָן וְאַחַר כֵּךְ נִרְקַב. נִטְמָא לְמֵלֵא חֲפְנִים – נִטְמָא בְּאוּהַל אוֹ בִּמְשָׁא מְשִׁיעוּר מְלוֹא חוֹפְנִים שֶׁל רֶקֶב זֶה, שֶׁהוּא הַשִּׁיעוּר הַמְזַעְרִי שֶׁל רֶקֶב הַמְטֵמָא בְּאוּהַל וּבִמְשָׁא (לְעִיל ב,יא).

ח מֵלֵא חֲפְנִים וְעוֹד מְעַפֵּר הַנְּמַצָּא תַּחַת הַמַּת אוֹ מְעַפֵּר הַנְּמַצָּא בְּרֶקֶב וְאֵין יָדוּעַ מַה שִׁיבּוֹ, אִם הוּא רֶקֶב שֶׁמְטֵמָא בְּאֵהָל אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֶפֶר שֶׁנִּתְלַכְּלַךְ בְּנֶצֶל הַמַּת וְדָמוֹ – הָרִי זֶה מְטֵמָא בְּמִשָּׂא וּבְאֵהָל, שֶׁהָרִי יֵשׁ בְּמֵלֵא חֲפְנִים וְעוֹד מֵלֵא חֲפְנִים רֶקֶב. וְיִרְאֶה לִי שְׂאֵף טֵמְאָה זֶה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

גופה ששינתה צורתה

ט הַמַּת שֶׁנִּשְׁרַף וְשִׁלְדוֹ קָיָמָה, וְהִיא הַשְּׂדֵרָה וְהַצְּלָעוֹת – הָרִי זֶה מְטֵמָא כְּמַת שְׁלֵם, וְאֵין צְרִיף לוֹמַר אִם נִחְרַף. אֲכַל אִם נִשְׂרַף עַד שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה צוּרַת תְּכֵינִתּוֹ – טְהוֹר. וְכֵן שְׂפִיר מְרַקֵּם שֶׁטָּרְפוּ בְּמֵים – טְהוֹר, שֶׁהָרִי נִתְבַּלְבְּלָה צוּרַתּוֹ.

י בְּשֵׁר הַמַּת שֶׁנִּפְרַף וְנִנְעָשָׂה כְּקֶמַח – טְהוֹר. וְכֵן אֶפֶר הַשְּׂרוּפִין – טְהוֹר. וְכֵן הַתּוֹלְעִים הַנְּהוּיִן מִבְּשֵׁר הַמַּת, בֵּין חַיִּים בֵּין מֵתִים – טְהוֹרִין. וְכֶכֶר בְּאַרְגָּנוֹ (לְעִיל ב,ה) שֶׁהִמַּח כְּבִשּׁוֹר בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּמַת בֵּין בְּנִבְלָה וְשֶׁרֶץ.

טומאת חלקי גוף שונים

יא עוֹר הָאָדָם – כְּבִשּׁוֹר. וְאִם עֶבְדוֹ כָּל צִרְפוֹ אוֹ הֶלֶף בּוֹ כְּדִי עֶבְדָּה, הָרִי זֶה טְהוֹר מִן הַתּוֹרָה. אֲכַל מִדְּבָרֵיהֶם – מְטֵמָא כְּצִנִּית כְּבִשּׁוֹר הַמַּת, גְּזוּזָה כְּדִי שְׁלֵא לְהִרְגִיל בְּנֵי אָדָם לְעַבֵד עוֹרוֹת הָאָדָם וְיִשְׁתַּמְּשׁוּ בָהֶן.

יב עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פְּנֵיו שֶׁלְּאָדָם כְּשִׁינֹלֵד, בֵּין שֶׁהָיָה חַי וְאִמּוֹ חַיָּה בֵּין שֶׁנִּנְלָד מֵת וְאִמּוֹ מֵתָה – הָרִי זֶה טְהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ פֶּרֶשׁ אוֹ צוֹאֵה וְקִיא וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.

המת ומאכלות אותו (להרחבה ראה ביאור מאכלות אסורות ב,ג). המת כבשור – מוח העצמות והמוח שבראש הם בגדר בשר לכל דבר. בין בנבלה ושרץ – בין בחיה בין בבהמה שמתו ולא נשחטו כהלכה או באחד משמונת השרצים שבשר נבלתם מטמא (שאר אבות הטמאות פריקים א-ד).

איור מבואר להלכה ט: שפיר מרוקם

יא כְּבִשּׁוֹר – וּמְטֵמָא אִם יֵשׁ בוֹ נֶפֶח כּוֹזֵית. עֶבְדוֹ כָּל צִרְפוֹ – עַד שֶׁנִּנְעָשָׂה רְאוּי לְכַתּוֹב עָלָיו אוֹ לְעִשׂוֹת מִמֶּנּוּ מִנְעַל וּכְדוּמָה. הֶלֶף בּוֹ כְּדִי עֶבְדָּה – הֶלֶךְ עָלָיו לְצוּרֵךְ עֵיבוּדוֹ בְּשִׁיעוּר הַלִּיכָה כ-4 ק"מ (פּה"מ חוֹלִין ט,ב). שְׁלֵא לְהִרְגִיל בְּנֵי אָדָם לְעַבֵד עוֹרוֹת הָאָדָם – "מִפְּנֵי כְבוֹד הָאָדָם, כְּדִי שְׁלֵא יִהְיֶה בְּעוֹרוֹ וְלֹא יִשְׁתַּמְּשׁוּ בוֹ בְּשׂוֹם דְּבַר" (שם).

יב עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פְּנֵיו – קְרוּם דֵּק שֶׁעַל פְּנֵי הַתֵּינוֹק, שֶׁלְּמַעֲשֵׂה אֵינוֹ עוֹר אֲלָא רִיר קְרוּשׁ (ק); וְרֵאָה מֵאֲכַלּוֹת אֲסוּרוֹת ד,ב). פֶּרֶשׁ – הַפְּרֵשָׁה שֶׁאֵינָה חֶלֶק מִגּוּף הָאָדָם.

יג, הואיל וְגִזְעָן מִחֲלִיף – שאם עוקרים אותם, צומחים אחרים במקומם, כולל שיני החלב של התינוק.

יג, העומד להגזז – שהוא ארוך והיה עתיד להגזז לפני שמת (ל). יש פהן ספק – שמא אינם בגדר מחוברים, שהרי היו מיועדים להסרה.

יג, משקה היוצא מן המת טהור – מפני שאינו בגדר גוף המת. חוץ מדמו – המטמא, כאמור לעיל ב.יב. מראה דמים – שיש בו אדמומית הדם. כדרך שגזרו על משקין היוצאים מכל הטמאין – שגזרו חכמים ש"כל הטמאין, בין חמורים בין קלים, משקין היוצאים מהן, כגון רגן ומימי רגליהן, הרי הן כמשקין שייגעו בהן, אלו ואלו ראשון לטומאה, חוץ מזב וחבריו, שהמשקים היוצאים מהם אב הטומאה" (שאר אבות הטמאות יד). מפני שהמת הכל בדלין ממונו – שבני אדם נוטים להתרחק מן המת.

יד כבד שנמוחה וכו' – הכבד הוא אבר פנימי עשיר בכלי דם יותר משאר אברים. אם נימוח הכבד אנו מחשיבים אותו כדם שנקרש ("קופה"), ושיעור הדם המטמא הוא רביעית (ראה לעיל ב.יב).

ואין הדם נמדד ביחס לגופו

טו אם חסרו פל שהוא טהורין – השיעורים שפחות מהם אינם מטמאים. רביעית דם – לעיל ב.יב. ונעצם פשעורה – לעיל ב.ט. וכזית נצל – לעיל ב.א. ומלא חפנים רקב – לעיל ב.יא. ואבר מן החי שחסר מעצמו – שחסר מן העצם שלו; לעיל ב.ג. אבל אבר מן המת טמא גם בזה (לעיל ב.ד).

סיכום: טומאות שאין הנזיר מגלח עליהן – נראה שאינן מדין תורה. הרקב מטמא רק אם לא נתערב בו עפר או דבר אחר. מת שנשרף ונשתנתה צורתו ובשר המת שנפרך והתולעים הנוצרות בבשר המת טהורים. דין עור מעובד כדין הבשר, ומטמא מתקנת חכמים. כל חלק במת טמא, חוץ מן השיניים והשיער והציפורניים כשאינם מחוברים אליו. כל משקה היוצא מן המת טהור, חוץ מן הדם.

יג, פל שבמת – טמא, חוץ מן השנים והשער והצפרן, הואיל וְגִזְעָן מִחֲלִיף. ובשעת חבורן – הכל טמא. כיצד? המת בחוץ, וישערו בתוף הבית – נטמא פל אשר בבית. וכן הנוגע בשערו או בשניו או בצפרניו כשהן מחברין – נטמא.

יג, שערו העומד להגזז, וצפרנו העומד להנטל – הואיל והן עומדין להנטל, יש בהן ספק; לפיכך, הנוגע בהן – הרי הוא ספק טמא.

יג, פל משקה היוצא מן המת – טהור, חוץ מדמו. וכל מראה דמים מן המת – טמא, כמו שבארנו (לעיל ב.יב). ומפני מה לא גזרו על משקה המת כדרך שגזרו על משקין היוצאים מכל הטמאין? מפני שהמת הכל בדלין ממונו, לא גזרו על משקיו.

יד כבד שנמוחה מטמאה ברביעית, מפני שהיא פדס קופה. דם קטן שיצא פלו – אם אין בו רביעית, טהור, אף על פי שהוא פל דם שבו.

אלו שאם חסרו טהורים

טו ואלו אם חסרו פל שהוא טהורין: רביעית דם, ונעצם פשעורה, וכזית בשר, וכזית נצל, ומלא חפנים רקב, ואבר מן החי שחסר מעצמו פל שהוא.

דם קטן שיצא פלו – דם תינוק שמת שיצא כולו מגופו. אף על פי שהוא פל דם שבו – ואין הדם נמדד ביחס לגופו כמו רוב בניינו או רוב בניינו (לעיל ב.ח; פה"מ אהלות ב.ב).

טו אם חסרו פל שהוא טהורין – השיעורים שפחות מהם אינם מטמאים. רביעית דם – לעיל ב.יב. ונעצם פשעורה – לעיל ב.ט. וכזית נצל – לעיל ב.א. ומלא חפנים רקב – לעיל ב.יא. ואבר מן החי שחסר מעצמו – שחסר מן העצם שלו; לעיל ב.ג. אבל אבר מן המת טמא גם בזה (לעיל ב.ד).

א רביעית דם – המטמאת באוהל אם היא של מת אחד (לעיל ב.יב). הקאה משני מתים – שחלק ממנה הוא של מת אחד וחלק ממנה של מת אחר. שדרה, גלגלת – מטמאות כמת עצמו כשהן שלמות (לעיל ב.נח). ותשלומן – השלמתן ל-18 חוליות השדרה (שם).

פרק רביעי

המצטרפים לשיעור טומאה

טומאות המצטרפות משני אנשים

א רביעית דם הקאה משני מתים – טהורה, עד שתהיה הרביעית ממת אחד. שדרה שנגמרה משני מתים, כגון שהיו מקצת החליות מאחד ותשלומן ממת אחר, וכן